

Νίκος Δήμου

Η μεταφυσική της γκρίνιας

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΗΣ ΓΚΡΙΝΙΑΣ

Η-ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΟ
ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

Τίτλος πρωτοτύπου: Nikos Dimou, "The metaphysics of 'grinia'", *Odyssey*, January/February 1995 (ελλ. έκδ.: Νίκος Δήμου, «Η μεταφυσική της γκρίνιας», του ίδιου, *Απολογία ενός ανθέλληνα*, 5η έκδ., μτφρ. Εύη Κουτρομπάκη, Opera, Αθήνα 2008, σ. 157-162)

Η αναδημοσίευση του κειμένου γίνεται με τη σύμφωνη γνώμη του συγγραφέα, τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά.

Για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.politeiako.gr/>

Για τον συγγραφέα

Ο Νίκος Δήμου γεννήθηκε στην Αθήνα το 1935. Σπούδασε Γαλλική Φιλολογία στην Αθήνα, όπως επίσης Φιλοσοφία και Αγγλική Φιλολογία στο Μόναχο. Εργάστηκε στον χώρο της διαφήμισης. Αρθρογράφησε συστηματικά σε εφημερίδες, περιοδικά και διαδικτυακούς τόπους. Ασχολείται με τη φωτογραφία και δηλώνει λάτρης της τεχνολογίας. Από τα σημαντικότερα έργα του ξεχωρίζουμε τα *Η δυστυχία του να είσαι Έλληνας* (Ίκαρος 1975), *Οι νέοι Έλληνες* (Νεφέλη 1980), *Η χώρα του εδώ και τώρα* (Νεφέλη 1983), *Η χαμένη τάξη* (Νεφέλη 1985), *Μετά τον Μαρξ* (Ροές 1987), *Απολογία ενός ανθέλληνα* (Ορεγα 1996), *Μιλώντας μ' έναν αγανακτισμένο νέο για επαναστάσεις: τεχνολογικές και άλλες* (Πατάκης 2013), *Καπιταλισμού εγκώμιον και άλλες σάτιρες* (Πατάκης 2015), *Μικρό εγχειρίδιο ορθολογισμού (και ανορθολογισμού)* (Πατάκης 2016).

Η μεταφυσική της γκρίνιας

Νίκος Δήμου

– ΖΩ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ περισσότερο από δέκα χρόνια, είπε ο Μπρετ, και ακόμη δεν συνήθισα. Κάθε φορά που συναντώ κάποιον, συνεχώς συμβαίνει το ίδιο: «Γεια σου, τι κάνεις;», ρωτάω. Ένας Άγγλος θα απαντούσε: «Καλά, ευχαριστώ, εσείς;». Ένας Γάλλος πιθανότατα θα προσέθετε ένα περαιτέρω σχόλιο στα παραπάνω. Ο Έλληνας όμως! Μπορεί να δώσει ολόκληρη διάλεξη ή ακόμα και να συνθέσει ραψωδία. Πάντοτε σε ελάσσονα κλίμακα.

Χθες συνάντησα τον Πέτρο. Δεν είναι στενός μου φίλος, απλή γνωριμία. Η ερώτησή μου ήταν μάλλον τυπική, αλλά η απάντησή του θα μπορούσε να γεμίσει σελίδες ολόκληρες. Άρχισε με την υγεία: «Φίλε μου, έχω σοβαρό πρόβλημα με τη μέση μου. Δεν μπορώ να κουνηθώ, να σκύψω. Ούτε τα κορδόνια των παπουτσιών μου μπορώ να δέσω. Και το στομάχι μου!... Άστο αυτό. Κάποτε έτρωγα ένα αρνί στην καθισιά μου. Όσο για τη γυναίκα μου... πού να στα λέω. Έκανε υστερεκτομή και περνά πολύ δύσκολη φάση. Δεν μ' αρέσουν καθόλου οι νέες παρέες του γιου μου. Όσο για την κόρη μου...».

Συνέχισε να μιλά ασταμάτητα. Οι δουλειές πήγαιναν από το κακό στο χειρότερο, σχεδόν κανείς δεν πατούσε στο μαγαζί του, τα κέρδη όλο και μειώνονταν, όλη η χώρα καζάνι που έβραζε... Βιαζόμουν πολύ, αλλά κατόρθωσα να ξεφύγω με μεγάλη δυσκολία.

Όσα χρόνια γνωρίζω τον Πέτρο –και δεν είναι λίγα– ποτέ δεν άκουσα μια αισιόδοξη κουβέντα από το στόμα του.

Αν η συνεχής του μουρμούρα για την οικονομική του κατάσταση εμπειρείχε κάποια δόση αλήθειας, θα έπρεπε να είχε χρεοκοπήσει χρόνια πριν. Αν τα λεγόμενά του σχετικά με την υγεία του ήταν ακριβή, δεν θα έπρεπε να ζει. Από ό,τι ξέρω όμως, τα πάει περίφημα, έχει μια μικρή αλλά επικερδή επιχείρηση, υπέροχα παιδιά και μια αφοσιωμένη σύζυγο. Έχει όμως παράλληλα και ένα ατέλειωτο αποθεματικό γκρίνιας. Και δεν αποτελεί εξαίρεση. Ποτέ, εάν ρωτηθεί κάποιος Έλληνας για την κατάστασή του, δεν θα απαντήσει θετικά και αισιόδοξα. Έχω κυριολεκτικά μπουχτίσει από αυτό το αιώνιο παράπονο.

– Κοίταξε Μπρετ, παραδέχομαι πως εν μέρει έχεις δίκιο. Οι Έλληνες δεν είναι από τη φύση τους εύθυμοι λαός και σπάνια δίνουν μια θετική εικόνα της κατάστασής τους. Είναι κάτι σαν πρόληψη. Φοβούνται βαθύτατα πως κάθε αισιόδοξη δήλωσή τους θα εγείρει την οργή των θεών.

– Πώς μεταφράζεις τη «γκρίνια» στα αγγλικά; Το λεξικό μου προτείνει τις ακόλουθες ερμηνείες: κλαψούρισμα, κλαυθμυρισμό, παράπονο, κρεβατομουρμούρα, μυξοκλάψιμο, μεμψιμοιρία, δυσφορία. Παρ' όλα αυτά, καμιά από αυτές τις λέξεις δεν μου φαίνεται πως αποδίδει επακριβώς τον ελληνικό όρο. Αλλά έτσι και αλλιώς τέτοιου είδους όροι είναι αδύνατον να μεταφραστούν.

– Δεν είναι καν ελληνική λέξη. Προέρχεται από το ιταλικό grigna, αλλά συνοψίζει ένα από τα πιο ουσιαστικά ελληνικά χαρακτηριστικά: το παράπονο. Για έναν Έλληνα το να παραπονειέται είναι ταυτόσημο του να ζει. Θα

μπορούσε κάποιος να παραφράσει την περίφημη ρήση του Ντεκάρτ: «παραπονιέμαι άρα υπάρχω». Δες για παράδειγμα τα ελληνικά τραγούδια – τα παραδοσιακά, τα δημοτικά και τα πιο πρόσφατα, τα ρεμπέτικα. Όλα μιλούν για πόνο, ξενιτιά, νοσταλγία, χωρισμό, θάνατο, έρωτα χωρίς ανταπόδοση. Ούτε καν το πέντε τα εκατό δεν είναι αισιόδοξα.

– Γιατί όμως; Παραδέχομαι πως η ιστορία της Ελλάδας δεν είναι και τόσο εύθυμη αλλά και άλλα έθνη έχουν υποφέρει ανάλογα. Όπως πολύ σωστά είπες, τα ελληνικά τραγούδια είναι με τον έναν ή τον άλλον τρόπο μοιρολόγια.

– Ένας Έλληνας συγγραφέας του 19ου αιώνα, ο Ζαμπέλιος, έγραψε ένα δοκίμιο στο οποίο υποστήριζε πως η σύγχρονη ελληνική λέξη «τραγούδι» προέρχεται από τον αρχαιοελληνικό όρο «τραγικός». Όταν τραγουδάς σημαίνει ότι θρηνείς.

– Δεν απάντησες ακόμη στο ερώτημά μου: γιατί;

– Λοιπόν, μπορώ να σου αναπτύξω μια θεωρία. Οι Έλληνες είναι φλογεροί, γεμάτοι πάθος άνθρωποι. Λατρεύουν τη ζωή. Πραγματικά χαίρονται να ζουν. Αλλά, όπως είπε και ο σοφός Βούδας, όσο περισσότερο είσαι προσκολλημένος σε αυτόν τον κόσμο, τόσο περισσότερο υποφέρεις. Η ελληνική απαισιοδοξία δεν είναι αποτέλεσμα αρνητικής προσέγγισης στην ύπαρξη – μάλλον το αντίθετο. Έχει τις ρίζες της σε μια πολύ βαθιά δίψα για ζωή από την οποία ποτέ δεν ξεδιψάς. Από την εποχή ακόμη του Ομήρου το παράπονο είναι το ίδιο: η ζωή είναι υπέροχη αλλά πολύ σύντομη. Ποτέ οι Έλληνες δεν βρήκαν πραγματική παρηγοριά σε σκέψεις που αφορούν τη μετά θάνατον ζωή. Είναι πολύ αφηρημένες και πολύ μακρινές. Οι Έλληνες τα θέλουν όλα και τα θέλουν τώρα, και για αυτόν τον λόγο αισθάνονται πάντα απογοητευμένοι.

– Σύμφωνα με τα λεγόμενά σου λοιπόν, οι Έλληνες γκρινιάζουν γιατί θέλουν πολλά από τη ζωή. Δεν συνειδητοποιούν άραγε πως εξαιτίας αυτής της γκρίνιας παίρνουν λιγότερα;

– Λοιπόν, αυτή είναι μια τυπική περίπτωση αυτοεκπληρούμενης προφητείας – και ένας παραπάνω λόγος για να διαμαρτύρονται. Όσο περισσότερα ζητάς τόσο λιγότερα παίρνεις.

– Τι γνώμη έχεις στ' αλήθεια για την «εικόνα του Ζορμπά», του γελαστού γλεντζέ, του ακούραστου χαροκόπου, που χαίρεται και αγαλλιά εικοσιτέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο;

– Αυτός ο Ζορμπάς είναι βέβαια δημιούργημα των τουριστικών πρακτόρων. Ο πραγματικός Ζορμπάς, ο ήρωας του μυθιστορήματος του Καζαντζάκη, ήταν γεμάτος πάθος και όχι απλώς ένας πρόσχαρος άνθρωπος. Στο βάθος του μπορείς να διακρίνεις την απογνώση. Ο επιφανειακά εύθυμος τρόπος ζωής του είχε μια έντονη χροιά θλίψης. Μπορείς να νιώσεις κάτι παρόμοιο όταν ακούς τα παλιά κλασικά ρεμπέτικα τραγούδια. Το αισθάνεσαι στη βαθιά και σοβαρή έκφραση ενός χορευτή του ζείμπέκικου. Δεν χαριεντίζεται. Εκφράζει με τον χορό του την ομορφιά και την αγωνία της ζωής.

- Μιλάς σαν ποιητής.
- Είναι άραγε τυχαίο το γεγονός ότι οι Έλληνες υπερέχουν ποσοτικά και ποιοτικά σε ό,τι αφορά την ποίηση από όλους τους άλλους λαούς που γνωρίζω;
- Πιθανόν να έχεις δίκιο. Η κατά κεφαλήν ποιητική παραγωγή των Ελλήνων είναι συντριπτική.
- Το ίδιο συμβαίνει και με την ποιότητα. Ξέρεις ότι δεν είμαι σωβινιστής – το αντίθετο μάλιστα. Οφείλω όμως να τονίσω πως συνεχώς εκπλήσσομαι από τις ποιητικές επιδόσεις αυτού του λαού.
- Υπονοείς πως υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ ποίησης και γκρίνιας;
- Δεν είναι άραγε η ποίηση η υπέρτατη μορφή παραπόνου;
- Καταπληκτικό! Ποτέ δεν σκέφτηκα πως η ενοχλητική μουρμούρα του Πέτρου (και πολλών άλλων) που ακούω κάθε μέρα έχει κοινές ρίζες με την ποίηση του Ελύτη.
- Η ποίηση έχει τις ρίζες της στο συναίσθημα. Οι Έλληνες είναι συναισθηματικός λαός. Κάπου εκεί βλέπω τον συσχετισμό. Το ίδιο πάθος – εξαρτάται βέβαια από το άτομο, την υποδομή, το ταλέντο και την παιδεία του – μπορεί να εκφραστεί με διαφορετικούς τρόπους.
- Τώρα λοιπόν, κάθε φορά που κάποιος θα με κάνει να βαριέμαι αφόρητα με τη γκρίνια του θα προσπαθώ να σκέφτομαι αυτούς τους άλλους τρόπους. Του Σεφέρη, του Καβάφη, της Δημουλά, του Καρούζου...